

YANGI O'ZBEK ADABIYOTIDA ZAMONAVIY VA MILLIY ASARLAR UYG'UNLIGI

Qurbonova Lobar

Osiyo Xalqaro Universiteti 1-kurs talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20922907>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 22-iyun 2026 yil
Ma'qullandi: 24-iyun 2026 yil
Nashr qilindi: 26-iyun 2026 yil

KEYWORDS

yangi o'zbek adabiyoti, milliylik, zamonaviylik, modernizm, postmodernizm, badiiy tafakkur, milliy qadriyat, globallashuv, adabiy jarayon.

ABSTRACT

Ushbu maqolada yangi o'zbek adabiyotida milliylik va zamonaviylik uyg'unligining badiiy-estetik tamoyillari tahlil qilinadi. Ayniqsa, 2010-yillardan keyingi adabiy jarayonda milliy qadriyatlarning zamonaviy tafakkur bilan uyg'unlashuvi, badiiy obrazlar tizimi, yozuvchilarning estetik qarashlari va yangi adabiy tendensiyalar ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, mavzu yuzasidan avval olib borilgan ilmiy tadqiqotlar hamda zamonaviy adabiyotshunoslikdagi qarashlar tahlil qilinadi.

Har bir xalq adabiyoti uning milliy tafakkuri, ma'naviyati va tarixiy xotirasining badiiy ifodasidir. O'zbek adabiyoti ham asrlar davomida milliy qadriyatlar, axloqiy mezonlar va insonparvarlik g'oyalari asosida rivojlanib kelgan. XXI asrga kelib esa o'zbek adabiyoti yangi bosqichga ko'tarildi. Ayniqsa, mustaqillikdan keyingi davr va 2010-yillardan boshlab adabiyotda zamonaviy tafakkur, yangicha badiiy qarashlar va erkin ijod muhiti shakllandi.

Bugungi kunda o'zbek adabiyoti ikki muhim omil — milliylik va zamonaviylik uyg'unligi asosida taraqqiy etmoqda. Bir tomondan, yozuvchilar milliy qadriyatlar, urf-odatlar va tarixiy xotirani saqlashga intilsalar, ikkinchi tomondan, zamonaviy inson ruhiyati, globallashuv va ijtimoiy muammolarni badiiy talqin etishga harakat qilmoqdalar.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, globallashuv davrida milliy o'zlikni saqlash masalasi adabiyotning eng muhim vazifalaridan biriga aylandi. Shu sababli yangi o'zbek adabiyotida milliy va zamonaviy asarlar uyg'unligini ilmiy jihatdan tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzu yuzasidan oldingi ilmiy tadqiqotlar

Yangi o'zbek adabiyotida milliylik va zamonaviylik masalasi ko'plab adabiyotshunos olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, Naim Karimov, Ozod Sharafiddinov, Umarali Normatov, Ibrohim G'afurov kabi olimlar o'z tadqiqotlarida mustaqillik davri adabiyotining badiiy-estetik xususiyatlarini tahlil qilganlar.

Ozod Sharafiddinov o'z ilmiy qarashlarida adabiyotning asosiy vazifasi inson ma'naviyatini shakllantirish ekanligini ta'kidlaydi. Olim zamonaviy adabiyot milliy ruhdan uzoqlashmasligi kerakligini alohida qayd etgan.

Umarali Normatov esa o'z tadqiqotlarida mustaqillik davri o'zbek nasrida inson ruhiyati va ichki kechinmalar tasvirining kuchayganini ta'kidlaydi. Bu esa o'zbek adabiyotiga modernistik unsurlar kirib kelganini ko'rsatadi. Shuningdek, Ibrohim G'afurov o'z maqolalarida

zamonaviy adabiyotning falsafiy-estetik mohiyatiga e'tibor qaratib, milliy tafakkur va zamonaviy dunyoqarash bir-birini boyituvchi hodisa ekanini qayd etadi. Bugungi yosh tadqiqotchilar ham bu mavzu yuzasidan izlanish olib bormoqdalar. So'nggi yillarda ilmiy maqolalarda zamonaviy o'zbek hikoyachiligi, she'riyati va romanlarida milliy qadriyatlarning aks etishi masalasi keng o'rganilmoqda.

Milliy adabiyotning tarixiy asoslari

O'zbek adabiyoti qadimdan milliy ruh va ma'naviy qadriyatlarga tayangan holda rivojlanib kelgan. Mumtoz adabiyot vakillari — Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Mashrab, Ogahiy kabi ijodkorlar insoniy fazilatlar, adolat, muhabbat va ezgulik g'oyalarini ilgari surganlar. Ayniqsa, Alisher Navoiy ijodi o'zbek milliy adabiyotining eng yuksak namunasi hisoblanadi. Uning asarlarida insonparvarlik, komil inson g'oyasi va ma'naviy poklik masalalari asosiy o'rin tutadi. Bugungi zamonaviy o'zbek adabiyoti ham ana shu estetik an'analarga tayangan holda rivojlanmoqda.

XX asr boshlarida jadid adabiyoti o'zbek milliy tafakkurining yangilanish bosqichini boshlab berdi. Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Fitrat, Cho'lpon va Abdulla Qodiriy kabi jadid adiblari millat taraqqiyoti, ma'rifat va erkin fikr masalalarini ilgari surdilar. Jadid adabiyoti o'zbek adabiyotiga realizm, publitsistik ruh va zamonaviy dunyoqarashni olib kirdi. Aynan jadidchilik harakati keyingi davr o'zbek adabiyotining modern taraqqiyoti uchun zamin yaratdi.

2010-yillardan keyingi o'zbek adabiyotida yangicha qarashlar. 2010-yillardan keyingi o'zbek adabiyotida yangi estetik izlanishlar kuchaydi. Bu davr asarlarida insonning ichki olami, ruhiy kechinmalari, yolg'izlik, ma'naviy inqiroz va shaxs erkinligi masalalari chuqur tasvirlana boshladi.

Zamonaviy yozuvchilar an'anaviy syujet va obrazlardan foydalanish bilan birga, yangi badiiy usullarni ham qo'llay boshladilar. Natijada o'zbek adabiyotida modernizm va postmodernizm unsurlari paydo bo'ldi. Masalan, Isajon Sulton asarlarida falsafiy mushohada va ramziy tasvirlar kuchli bo'lsa, Xurshid Do'stmuhammad ijodida inson ruhiyati va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlar tasvirlanadi. Erkin A'zam asarlarida esa milliy xarakter va zamonaviy hayot uyg'unligi yorqin namoyon bo'ladi. Bugungi she'riyatda ham yangicha poetik tafakkur shakllanmoqda. Yosh shoirlar she'rlarida inson qalbi, muhabbat, yolg'izlik va zamon muammolarini erkin uslubda ifoda etmoqdalar.

Milliylik va zamonaviylik uyg'unligining badiiy xususiyatlari

Milliylik va zamonaviylik uyg'unligi yangi o'zbek adabiyotining eng muhim xususiyatidir. Milliylik asarning ruhiy asosini tashkil etsa, zamonaviylik uning yangi shakl va mazmun kasb etishiga xizmat qiladi. Bugungi yozuvchilar xalqona iboralar, milliy obrazlar va urf-odatlarini zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg'unlashtirmoqdalar. Masalan, oila, vatan, ota-ona hurmati kabi qadriyatlar bugungi inson ruhiyati bilan bog'liq holda tasvirlanmoqda. Globallashuv davrida ayrim xorijiy madaniy ta'sirlarning kuchayishi milliy qadriyatlar masalasini yanada dolzarb qilib qo'ymoqda. Shu sababli zamonaviy o'zbek adabiyoti milliy o'zlikni saqlash va uni yangi davr ruhiga moslashtirish vazifasini bajarmoqda. Zamonaviy asarlarda tarixiy xotira va milliy o'zlik masalasi ham muhim o'rin tutadi. Yozuvchilar o'tmish voqealarini bugungi kun nuqtai nazaridan talqin qilish orqali yosh avlod ongida milliy g'urur va tarixiy xotirani shakllantirishga xizmat qilmoqdalar.

Yangi o'zbek adabiyotining jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini

Adabiyot jamiyatning ma'naviy ko'zgusidir. Bugungi o'zbek adabiyoti inson tafakkurini rivojlantirish, yoshlarni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash va jamiyatdagi muammolarni badiiy yoritishda muhim rol o'ynamoqda. Zamonaviy adabiyotda inson erkinligi, ma'naviy inqiroz, axloqiy tanazzul, ijtimoiy tengsizlik va ruhiy bo'shliq kabi muammolar keng tasvirlanmoqda. Bu esa adabiyotning faqat estetik emas, balki ijtimoiy-ma'naviy vazifani ham bajarayotganini ko'rsatadi. Yangi o'zbek adabiyoti milliy qadriyatlarni saqlab qolish bilan birga, o'zbek xalqining zamonaviy dunyoqarashini ham shakllantirmoqda. Shu jihatdan adabiyot millat ma'naviy taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yangi o'zbek adabiyotida milliylik va zamonaviylik uyg'unligi muhim estetik hodisa sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, 2010-yillardan keyingi adabiy jarayonda yozuvchilar milliy qadriyatlarni zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg'unlashtirishga erishdilar. Bugungi o'zbek adabiyoti bir tomondan milliy o'zlikni saqlashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, insoniyat oldidagi umumiy muammolarni ham badiiy talqin etmoqda. Bu esa o'zbek adabiyotining jahon adabiy jarayonidagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kelajakda ham o'zbek adabiyotining milliy va zamonaviy yo'nalishda rivojlanishi uning ma'naviy ahamiyatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
- 2.Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004.
- 3.Normatov U. Mustaqillik davri o'zbek adabiyoti. – Toshkent, 2015.
- 4.G'afurov I. Adabiyot va tafakkur. – Toshkent, 2013.
- 5.Qosimov B. Milliy uyg'unish davri o'zbek adabiyoti. – Toshkent, 2004.
- 6.Sulton I. Boqiy darbadar. – Toshkent, 2011.
- 7.Do'stmuhammad X. Hijronim mingdir mening. – Toshkent, 2010
- 8.A'zam E. Shovqin. – Toshkent, 2011.
- 9.Yo'ldoshev Q. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent, 2016.
- 10.Rahimjonov N. Zamonaviy o'zbek adabiyoti va badiiy tafakkur. – Toshkent, 2020.